

Joachim GNILKA, *Teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1999., str. 392, prijevod dr. Ivan Dugandžić, ofm.

Na jednom mjestu Thomas Mann je napisao: »Ako vam je suviše stalo do onoga što imate kazati, ako vam je ono suviše priraslo srcu, možete biti sigurni da ćete doživjeti potpuni neuspjeh. Postat ćete patetični, postat ćete sentimentalni, pod vašim rukama nastat će nešto nezgrapno, nespretno—ozbiljno, dosadno, banalno a kraj priče bit će: samo ravnodušnost u ljudi, samo razočaranje i jad u vama.« Naše riječi i govor o Bogu često dijele upravo tu sudbinu.

Prva poteškoća koju spominje i autor djela *Teologija Novoga zavjeta* jest upravo sâm govor o Bogu, govor koji je za teologe postao sve drugo doli »bezbrižan«.

Novozavjetni govor o Bogu, naime, s jedne se strane uklapa u tu sudbinu zanemarivanja božanske neizrecivosti ukoliko se ime Bog i u Novom zavjetu pojavljuje 1318 puta, no, s druge strane, on prelazi taj okvir jer »Novi zavjet govori o Božjem djelovanju u Isusu Kristu, a time i o iskustvima što su ih imali ljudi vjerujući u to osloboditeljsko i spasiteljsko djelovanje i svjedočenje za nj« (str. 5).

Opisivanje toga djelovanja u Novom zavjetu jest zadaća novozavjetne teologije. Njezino središte, kao i središte cijele novozavjetne poruke, sažeto je u *kerigmi*: »Krist je umro za naše grijehе sukladno Pismima...« (1 Kor 15,3s). U

toj su kerigmi prisutni svi važni aspekti novozavjetne teologije koje s nešto različitim redoslijedom nalazimo obrađene na stranicama knjige o kojoj je riječ. Djelo ima šest velikih poglavlja (bez uvoda i zaključka); šest »teologija«: Teologija apostola Pavla, Sinoptici i njihov teološki koncept, Teologija Ivanovskih spisa, Poslijepavlovska teologija, Teologija otkrivenja i Teologija crkvenih poslanica.

U svakoj od njih najprije su navedeni predlošci, materijal različitog opsega koji je novozavjetnim autorima stajao na raspolaganju pri sastavljanju vlastitoga spisa. Potom slijedi kristologija kao najvažniji traktat novozavjetne teologije, a unutar nje, već na početku, prvo pitanje koje se nametnulo jest odnos Isusa i novozavjetne teologije; hoćemo li, zajedno s Bultmannom, Isusa shvatiti kao preduvjet novozavjetne teologije ili kao samu teologiju. Druga je tema čovjek u svojoj izgubljenosti i svome grijehu. Treći krug pitanja je čovjekovo otkupljenje po Kristu, potom slijedi povezanost s pismima Staroga zavjeta, dovršenje, te kao zadnje, Crkva kao zajednica koja je utemeljena na priznanju vjere u kerigmu u 1 Kor 15,1s.

Držeći se očito kronološkog reda, Gnilka je svojom koncepcijom najprije prikazao Teologiju apostola Pavla. Premda najstariji nam dostupan teolog novozavjetnih spisa, Pavao je već ponešto zatekao u kršćanskim zajednicama, koje je potom obogaćene vlastitom refleksijom i iskustvom dalje predavao. Zato je i Pavlovo evanđelje neodvojivo od njegove biografije i od predaja naročito od kristovskih hvalospjeva, premda mu je ono dano »objavom Isusa Krista«.

Prikaz sinoptičkih spisa, Gnilka započinje ispitujući ovisnost predaja pa se stoga rasprava vodi oko dva izvora, o izvoru izreka i o predmarkovskom izvještaju o mucu. Ova teorija o dva izvora još uvijek je najuvjerljivija za sinoptičko

objašnjenje. Rasprava o ovome pokazuje da je teško pobliže odrediti sâm sadržaj izvora Q, no njegovo težište je svakako očekivani Sin Čovječji. Razlike među sinoptcima uvjetovane su i s različitim iskustvima vjere, no unatoč toj razlici neprestano je prisutna povezujuća nit koja izvire iz predložaka kojima su se sinoptici služili i koje svaki od njih na svoj način prerađuje. Opet je to kerigma o Isusovoj smrti i njegovu uskrsnuću koja se nalazi u gotovo svim dokumentima.

Kad je riječ o sinoptičkoj kristologiji ona je vrlo šarolika. Dok je Markov interes za Isusa naglašeno povijesni pa će Isus biti prikazan kao potpun čovjek, a Matejev Isus Gospodin kome se mnogi klanjaju, Lukin Isus je pun Duha, začetnik novoga života.

Ivanova je kristologija istina najsamostaljnija ali ni ona nije bez veze s tradicijom. No predivanovski spisi su još uvijek nedovoljno istraženo područje. Najčudnija razlika između četvrtog evanđelja i sinoptika mogla bi biti u tome što Ivanovski Krist naviješta sam sebe (str. 201). On je preegzistentna utjelovljena Očeva Riječ, Put kojim se čovječanstvo ponovno vraća Ocu. Ivan je osim toga vrlo dobro uspio usmjeriti kristologiju i soteriologiju jedno na drugo; u Kristovu se raspinjanju oslobađa dalekosežna punina spasenja (str. 218). U Poslanici Kološanima i Efežanima razvija se kristologija kozmičkih, sveopćih dimenzija uvjetovana vjerojatno krivim učenjima o čašćenju prirodne sile svijeta (270). U Hebrejima susrećemo velikosvećeničku kristologiju koja je neodvojivo povezana sa soteriologijom. Otkrivenje nam slika Krista kao onog koji sliči Sinu Čovječjem i kao Janje (337) a soteriologija otkrivenja čini najproblematičniji dio teologije. U crkvenim poslanicama, primjerice, u Jakovljevoj poslanici, Kristovo ime se jako povlači.

Antropologija je druga važna tema novozavjetnih spisa koja je čini se najrazrađenija u Pavla. Njegova je antropologija biblijska i možemo je gledati u dva dijela. Prva je starozavjetna i gleda čovjeka kao stvorenje Božje a druga ga promatra sa stajališta njegova Otkupitelja. Takav sveobuhvatni koncept susrećemo još samo kod Ivan. Kod njega je, slično kao i u poslanici Efežanima i Kološanima, prikazan rascjep u svijetu koji je posljedica grijeha no taj će svijet zahvaljujući Kristu, doživjeti svoju potpunu obnovu i spasenje. Tek stupanjem Krista u ovaj svijet otkriva se pravo čovjekovo stanje. Grijeh je zapravo ona jedina sila koja čovjeka čini izgubljenim i zbog toga nužno potrebnim spasenja. Obrađujući različite karaktere grijeha (grijeh kao sila, kao prekršaj zakona, kao konkretno grijehenje) Pavao vrlo zorno otkriva stanje u kojem se čovjek nalazi. Do koje je mjere grijeh zlo za čovjeka, Apostol čini shvatljivim tek u svjetlu cijene našega spasenja.

Može se reći da je većina soterioloških novozavjetnih koncepcija smješteno na sličnu razinu a da poseban slučaj čini samo Jakovljeva poslanica koja se, kako se čini, razračunava s krivim tumačenjem Pavlova učenja o opravdanju. Ivanova se zajednica u Isusovoj smrti smatra oslobođena do grijeha (Iv 1,29) a zajedničko ime za čovjekovu spašenost u sve trojice sinoptika jest pak kraljevstvo Božje.

Nazočnost i djelotvornost kraljevstva Božjeg u Isusovoj osobi naznačuje već početak posljednjih vremena. No, to je samo jedan vidik sinoptičke eshatologije i ovaj je vidik, prostorno-sadašnji, više zastupljen u Ivana (242). Drugi, koji je, dakle, znatno više naglašen u sinoptika jest vremensko-budući koncept, ili eshatologija budućnosti. Podjednako oba vidika zastupljena su u dvjema poslanicama, Kološanima i Efežanima (koje zajedno s Pastoralnim poslanicama i

Poslanicom Hebrejima čine zasebno poglavlje) iako se u njima ne spominje ponovni Kristov dolazak. No, eshatologijom se najviše bavi Ivan u Otkrivenju koji s jedne strane pokušava izračunati termin svršetka svijeta, a s druge strane, on znade i za suverenost Božju koja slobodno određuje taj dan.

Što se tiče novozavjetne Crkve i njezinog odnosa prema Izraelu, ona je, što je na različite načine vidljivo u svim novozavjetnim spisima, uvijek svjesna te veze sa starim Izraelom, što ne znači da je taj odnos uvijek posve dobar (slučaj ivanovskih zajednica prema Izraelu). Ali ona zna i da s njom započinje nešto posve novo, da je ona zajednica spašenih posljednjih vremena. Svaki novozavjetni autor pritom ima vlastito gledanje, pa će tako, primjerice, Pavlov pogled više počivati na mjesnoj zajednici vjere a u evanđelista pogled je usmjeren više retroaktivno. Poslanica Kološanima učinit će pak prepoznatljiv korak u smjeru sveobuhvatnog pogleda na Crkvu (273) dok je slika Crkve kao apostolske zajednice razvijena samo u poslanici Efežanima.

Te su zajednice rođene iz djela spašenja (otkupljenja, pomilovanja, milosti) koje obuhvaća sva područja života pa zato nad njima treba trajno bdjeti, jer čak i karizme kojih nije manjkalo, naročito u Pavlovim zajednicama, treba pažljivo usmjeravati na izgradnju tih zajednica.

Od sakramenata najviše su spominjani sakramenti krštenje i euharistija, prvi kao temeljni a drugi kao središnji sakrament Crkve. Naročito su poslanica Kološanima i Efežanima obilježene sakramentom krštenja. Osim njih prilično prostora je posvećeno i krepostima, naročito vjeri i ljubavi te tumačenje onih zakučastih mjesta u poslanicama Galaćanima i Rimljanima, kao što su odnos zakona i vjere, vjere i ljubavi ili zakona i djela.

Izdavačke kuće nemaju baš često priliku tiskati djela s naslovom Teologija

Novoga zavjeta. Tim više smo sretni da ovaj prijevod djela Joachima Gnilke ispunjava i teološko–knjišku prazninu na hrvatskom jeziku koju je svakako trebalo ispuniti. Knjiga nudi dobar pregled različitih novozavjetnih teologija koje obuhvaćaju kristološke, antropološke, soteriološke eshatološke i ekleziološke traktate. U ovom kratkom prikazu nismo uspjeli niti spomenuti sve novozavjetne spise a kamoli sve teme i probleme koje autor prikazuje u knjizi o kojoj je riječ, na gotovo četiri stotine stranica. Neka nam to bude samo razlog više da ovo vrijedno djelo, čiji izvrstan prijevod na hrvatskom jeziku dugujemo fra Ivanu Dugandžiću, profesoru biblijske teologije, uzmemo u ruke i studiozno čitamo jer osvjetljava mnoge stranice novozavjetnih spisa. Ovaj prijevod će posebice dobro doći studentima teologije, ali jednako i svim ljubiteljima Svetoga pisma.

Mato ANIĆ

Raymond E. BROWN, *Biblija: 101 pitanje i odgovor*, Biblioteka Religija i civilizacija, MIOB naklada, Velika Gorica 1999., 13x20 cm, 151 str.

Djelo poznatog bibličara R.E. Browna *Biblija: 101 pitanje i odgovor* prva je knjiga biblioteke *Religija i civilizacija* u izdanju MIOB naklade. Želio bih se ukratko osvrnuti na to djelo i ujedno, barem u obliku najave, na samu biblioteku.

Suvremena hermeneutika, ne zane-marujući okolnosti u kojima nastaje pisano djelo, ističe u prvom redu da tekst – kada je jednom dovršen – počinje živjeti nekako neovisno o svome stvaratelju. Glavni subjekti tada su taj tekst i njegov čitatelj. Oni su ti koji će se družiti. Kakav bi mogao biti čitateljev *hallo effect* (da se poslužim poznatom riječju iz psihologije) kada prvi put susretne ovo